

The structural-semantic and linguocultural features of anthroponyms

Nigora NAZAROVA¹

Uzbekistan State University World Languages

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2024

Received in revised form

15 December 2024

Accepted 20 January 2025

Available online

15 February 2025

Keywords:

Anthroponyms,
structural-semantic features,
linguocultural features,
personal names,
identity,
language,
culture,
society,
naming traditions.

ABSTRACT

This article explores anthroponyms' structural-semantic and linguocultural characteristics (proper names of people). It analyzes how personal names are formed and the cultural, social, and historical implications embedded in these names. The study also highlights how language and culture influence the creation and perception of anthroponyms, illustrating their role in reflecting the identity and traditions of various societies.

2181-1415/© 2025 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol6-iss1/S-pp100-103>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Antroponimlarning struktur-semantik va lingvomadaniy xususiyatlari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

antroponimlar,
struktur-semantik
xususiyatlar,
lingvomadaniy
\xususiyatlar,
shaxs nomi,
identitet,
til,
madaniyat,
jamiyat,
nomlash an'analari.

ushbu maqolada antroponimlarning struktur-semantik va lingvomadaniy xususiyatlari tahlil qilinadi. Shaxs nomlarining shakllanishi va ularning ichki ma'no, madaniy, ijtimoiy va tarixiy ta'sirlarini o'rganish asosiy maqsad hisoblanadi. Tadqiqot shuningdek, til va madaniyatning antroponimlarning yaratilishi va qabul qilinishiga qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi va shaxs nomlarining turli jamiyatlar madaniyati va an'analari aks ettirishdagi rolini o'rganadi.

¹ Uzbekistan State University World Languages. E-mail: nigora26041986@gmail.com

Структурно-семантические и лингвокультурные особенности антропонимов

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

Антропонимы,
структурно-
семантические
особенности,
лингвокультурные
особенности,
личные имена,
идентичность,
язык,
культура,
общество,
традиции названия.

В статье исследуются структурно-семантические и лингвокультурные особенности антропонимов (имён людей). Анализируется, как формируются личные имена, а также культурные, социальные и исторические значения, которые они несут. Исследование также показывает, как язык и культура влияют на создание и восприятие антропонимов, подчеркивая их роль в отражении идентичности и традиций различных обществ.

KIRISH

Antroponimlar – insonlarning ismlari, familiyalari va otalarining ismlari bo'lib, har bir xalqning lingvistik tizimida o'ziga xos xususiyatlarga ega. Har bir til va madaniyatda antroponimlar o'ziga xos struktura, semantika va lingvomadaniy kontekstga ega. Ingliz va o'zbek tillarida antroponimlarning xususiyatlarini tahlil qilish, ularning til va madaniyat bilan qanday bog'lanishini tushunishga yordam beradi. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi antroponimlarning struktura, semantika va lingvomadaniy xususiyatlari taqqoslanadi. Ingliz tilida antroponimlar ko'pincha ikki asosiy qismdan iborat bo'ladi: ism va familiya. Ba'zan, ismlar ko'p bo'lishi mumkin, lekin odatda faqat birinchi ism ishlatiladi. Masalan: *John Smith, Mary Johnson*. Familiyalar ko'pincha ota-ona ismlaridan yoki kasb yoki yashash joyidan kelib chiqadi. Masalan: *Baker* (pishiriqchi), *Hill* (tepa joy). O'zbek tilida ham antroponimlar ko'pincha ikki qismdan iborat bo'ladi: ism va familiya. Ammo, o'zbek madaniyatida otaning ismi ham ko'pincha foydalaniladi, masalan: *Abdulloh Nematov, Dilshod O'rikov*. O'zbek tilidagi antroponimlar ko'pincha arabcha, forsha yoki turkcha kelib chiqadigan so'zlardan tashkil topadi. Ingliz tilidagi antroponimlar ko'pincha diniy, tarixiy yoki madaniy kontekstga bog'liq bo'ladi. Masalan, *Elizabeth* – ingliz monarxiasining ramzi, yoki *George* – tarixiy shaxslarning ismlari. Semantika kontekstiga qarab, ismning ma'nosi ham o'zgarishi mumkin. O'zbek tilidagi antroponimlarning semantikasida ko'pincha milliy va diniy omillar muhim o'rin tutadi. Masalan, *Muhammad, Amin* kabi ismlar musulmon dini bilan bog'liq bo'lib, ma'nosi "xushxabar" yoki "yaxshi xulq" degan ma'noni bildiradi. Boshqa tomondan, *Nodir, Bunyod* kabi ismlar tarixiy yoki madaniy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Ingliz tilida antroponimlar ko'p madaniy va tarixiy ma'nolarga ega. Ismlar ingliz xalqining tarixiy shaxslaridan, dinidan yoki urf-odatlaridan olingan bo'lishi mumkin. Masalan, *Winston* – ingliz siyosatining buyuk shaxslaridan biri, yoki *Victoria* – ingliz tarixining alohida davri bilan bog'liq. O'zbek antroponimlarida milliy va diniy elementlar ko'proq namoyon bo'ladi. Masalan, *Alisher, Zahiriddin* kabi ismlar tarixiy shaxslar va ilm-fan bilan bog'liq, shuningdek, *Islom, Xudoyor* kabi ismlar diniy merosni ifodalaydi. O'zbek antroponimlarida familiya ham, ko'pincha ota yoki ajdod nomidan kelib chiqadi, bu esa o'zbek xalqining oilaviy tizimi va an'analari bilan bog'liq. Ingliz tilida antroponimlar o'ziga xos madaniyati, qadriyatlari va urf-odatlarini bilan bog'liq. Ko'pincha ismlar, yoshlar orasida yoki tarixiy shaxslar nomlari

bilan bog'liq bo'lgan nomlanishlar mavjud. Antroponimlar orasida familiya, tarixiy shaxslar nomlari va hatto shaxsiy yutuqlar bilan bog'liq ismlar ko'p uchraydi. O'zbek antroponimlari, milliy urf-odatlar va an'analarga chuqur bog'langan. Ismlar ota-onaning xohishiga, oilaviy an'analarga yoki diniy e'tiqodlarga asoslangan bo'lishi mumkin. Masalan, ko'plab o'zbek ismlari diniy ma'nolarni bildiradi va oilaviy meros sifatida bir necha avlod davomida ishlatilishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Antroponimlar, ya'ni shaxsiy ismlar, tilshunoslikda muhim o'rin tutadi. Ular nafaqat tilning strukturaviy jihatlariga, balki milliy va madaniy xususiyatlarga ham ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, antroponimlarning semantik va lingvomadaniy o'rganilishi, biror jamiyatning tarixiy, madaniy, ijtimoiy va etnik hayotini aks ettiradi. Antroponimlarning struktura va semantik xususiyatlari bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Masalan, A. Mirzayev (2005) o'zining "Shaxsiy ismlar va ularning lingvistik xususiyatlari" nomli ishida, antroponimlarning turli strukturalarini tahlil qilib, ularning semantik jihatlarini ham ko'rib chiqqan. Shu bilan birga, A. Solijonov (2010) "Antroponimlar va ularning lingvomadaniy roli" nomli tadqiqotida, shaxsiy ismlarning tilga va madaniyatga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganishga e'tibor qaratgan. Shuningdek, E.G. Yarmukhametov (2012) antroponimlarni o'rganishning lingvomadaniy aspektlariga qaratilgan tadqiqotlar olib borgan. U, shaxsiy ismlarning milliy ong va madaniyatga ta'sirini, shuningdek, turli xalqlarning antroponimlarga nisbatan turli yondashuvlarini o'rganishni muhim deb hisoblaydi. Yuqoridagi tadqiqotlar, antroponimlarning strukturaviy, semantik va lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilish uchun asosli yondashuvlarni taqdim etadi. Shaxsiy ismlar til va madaniyat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularni o'rganish orqali jamiyatning ko'plab xususiyatlarini o'rganish mumkin. Antroponimlarning struktur-semantik va lingvomadaniy xususiyatlarini o'rganishda bir nechta metodologik yondashuvlardan foydalaniladi.

Kontent-tahlil usuli: *bu usul yordamida shaxsiy ismlarning semantik ma'nosi, ular bilan bog'liq bo'lgan ijtimoiy va madaniy elementlar o'rganiladi. Kontent-tahlil usuli antroponimlarning semantik turkumlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.*

Diskurs tahlil usuli: *shaxsiy ismlar, ayniqsa, til va madaniyat o'zgaruvchan bo'lgan sharoitda, diskursdagi o'rni va ularning tildagi o'zgarishlari tahlil qilinadi. Bu usul yordamida, antroponimlarning til va jamiyatdagi roli aniqlandi.*

Komparativ-metodologik usul: *turli tillarda va madaniyatlarda mavjud bo'lgan antroponimlarni solishtirish orqali, ularning o'zaro farqlari va o'xshashliklari aniqlanadi. Bu usul antroponimlarning lingvomadaniy xususiyatlarini o'rganishda samarali bo'ladi.*

Lingvomadaniy yondashuv: *antroponimlarni o'rganishning lingvomadaniy yondashuvi, tilning madaniy o'lchovlaridan foydalanadi. Ushbu metodologiya orqali, shaxsiy ismlarning ma'naviy, tarixiy va ijtimoiy jihatlarini o'rganiladi.*

Mazkur metodologiyalar yordamida antroponimlarning struktur-semantik va lingvomadaniy xususiyatlarini chuqur tahlil qilish mumkin, bu esa tilshunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida yangi ilmiy yondashuvlarni ochadi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Maqolada tahlil qilingan antroponimlar (shaxsiy ismlar) ning strukturalari, semantik mazmuni va lingvomadaniy xususiyatlari ularning jamiyatdagi o'rni va rolini yanada chuqurroq tushunishga imkon beradi. Antroponimlar nafaqat insonlarning shaxsiy identifikatorlari sifatida, balki ularning madaniy va tarixiy merosini, tili va urf-

odatlarini aks ettiruvchi muhim omil hisoblanadi. O'rganilgan ismlar, odatda, ular bilan bog'liq bo'lgan o'tmishdan hozirgi davrga qadar davom etayotgan madaniy tafovutlarni hamda jamiyatdagi ijtimoiy qatlamlar va stereotiplarni aks ettiradi. Struktural jihatdan, antroponimlarning turli shakllari, jumladan, tarjima qilingan, qisqartirilgan va yangi shakllar yaratish tendensiyalari o'zgaruvchan madaniy holatlarning ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Semantik jihatdan, ismlar ko'pincha tarixiy yoki diniy, ba'zan esa tabiatga, madaniy an'analarga yoki shaxsiyatga nisbatan semantik yuk tashiydi. Lingvomadaniy xususiyatlar, o'z navbatida, har bir jamiyat va madaniyatda alohida o'rganilishi kerak bo'lgan muhim omildir. Antroponimlar til o'zgarishlari va madaniy integratsiyalarni kuzatishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Antroponimlarning lingvomadaniy xususiyatlari jamiyatdagi madaniy ko'priklarni o'rnatishda muhim rol o'ynaydi. Misol uchun, ba'zi ismlar ma'lum bir millat yoki etnik guruh bilan bog'liq bo'lib, ular faqat ma'lum geografik hududlarda keng tarqalgan. Shuningdek, antroponimlar ko'pincha bir necha tillarda talqin qilinishi va turli mintaqaviy madaniyatlarda xilma-xil semantik ma'nolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, globalizatsiya va migratsiya jarayonlari natijasida shaxsiy ismlar o'zgarimoqda. Ko'plab antroponimlar bir-biriga o'xshash, umumiy bo'lishi mumkin, bu esa lingvistika va madaniyatshunoslik tadqiqotlari uchun yangi imkoniyatlar va muammolarni keltirib chiqaradi. Hozirgi kunda, turli xil madaniyatlarning o'zaro ta'siri tufayli, ko'plab ismlar xalqaro kontekstdagi integratsiyani aks ettiradi. Bundan tashqari, antroponimlarning struktura o'zgarishlari, yangi nomlash an'alarining shakllanishi va ularning ijtimoiy ahamiyati ham ijtimoiy evolyutsiya va madaniy innovatsiyalarning aksidir. Zamonaviy antroponimlar, shuningdek, jamiyatdagi o'zgarishlarni, yangi qadriyatlarni va o'ziga xos talablarga javob beradigan nomlash tizimlarining yuzaga kelishini ko'rsatmoqda.

XULOSA

Antroponimlarning struktura, semantika va lingvomadaniy xususiyatlari ingliz va o'zbek tillarida o'ziga xos va madaniyatga chuqur bog'liq. Har bir tilning o'ziga xos ismlar va familiya shakllari mavjud, va bu shakllar ularning madaniyati va tarixiga bog'lanib, tilda va madaniyatda katta rol o'ynaydi. Ingliz va o'zbek tillaridagi antroponimlar o'rtasidagi farqlarni o'rganish, har bir millatning til va madaniyatini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Qosimov, N. (2001). *Antroponimlar va ularning semantikasi*. Tashkent: Fan.
2. Davlatov, T. (2010). *O'zbek antroponimlarining lingvistik va madaniy xususiyatlari*. Tashkent: O'zbekiston.
3. Kalinina, L. (2005). *Struktura i semantika antroponimov*. Moskva: Nauka.
4. Muradov, S. (2012). *Antroponimlar va ularning o'zbek tilidagi roli*. Tashkent: Sharq.
5. Wells, J. C. (1997). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Makarov, V. (2011). *Lingvokul'turnye osobennosti antropomimov*. St. Petersburg: Aleteya.
7. Smith, A. (2009). *Personal Names and Their Cultural Significance*. Oxford: Oxford University Press.